

Ситник О. Ідеологія Д. Донцова як визначне джерело розвою Української нації та держави. *Донцовський збірник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*. Вип. 1. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2019. С. 65-76.

Ситник Олександр
д.і.н., доц., завідувач кафедри
історії, археології і філософії
МДПУ ім. Б.Хмельницького

ІДЕОЛОГІЯ Д. ДОНЦОВА ЯК ВИЗНАЧНЕ ДЖЕРЕЛО РОЗВОЮ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ ТА ДЕРЖАВИ

Нині в умовах все наростаючої кризи основних світових ідеологій, особливо за обставин, коли домінантний лібералізм не може дати ради з агонізуючим необільшовизмом у вигляді «путінізму», або як влучно перейменував його у «чекізм» один із очевидців становлення цього явища А. Корчагін [1], все більш очевидною стає необхідність звернення до власних національних традицій і засад. Особливо – в площині розвою національної та державної ідеології, без якої Україна за понад чверть століття так і не стала цілком незалежною та самодостатньою державою. З огляду на це, актуальність статті обумовлена, насамперед, тим, що ідеологія «вольового» («чинного») націоналізму Д. Донцова стала визначним джерелом розвою української нації та держави.

Історія вкотре демонструє нам закономірність невідворотності вирішення нагальних проблем національно-державного характеру. Так, трагічні події столітнього минулого, коли через безхребетність і аморфність провладної української соціал-демократії, байдужість ліберальної Антанти, егоцентричний прагматизм Німеччини з її союзниками, агресивний російський більшовизм, Україна не лише втратила свою державність, території з асимільованим, загарбниками, українським населенням. Але більш того – українці протягом кількох століть піддавалися геноциду та етноциду з боку більшовиків, польської авторитарної влади Пілсудського та угорських фашистів тощо. І це, насамперед, тому, що у період національно-визвольних змагань самостійницька ідеологія визначного українського державника і правника М. Міхновського не була взята українцями на озброєння задля оборони власної нації та держави. Нині ж ми маємо можливість оборонити їх завдяки більш розвиненій і досконалій націоналістичній ідеології іншого визначного українського державника, доктора права Д. Донцова.

На думку О. Багана, так історично склалося, що українці не пережили повноцінного національного відродження у добу Романтизму, передусім не пережили яскравих і бойових подій національно-визвольної війни (як албанці, греки, чорногорці, серби, болгари, поляки, ірландці), які загартовують характер нації. Українці не пройшли через горнило ідейного

гарту, тобто через величні своїми настроями, героїчні за духом художню літературу й мистецтво, через публіцистичну самокритику й гостру аналітику власної історії з відповідним творенням наступальної культурної програми національного самоствердження (як угорці, румуни, чехи, хорвати, фіни, литвини та ін.). Натомість основні процеси українського національного відродження проходили у період торжества філософії позитивізму (раціоналізму й матеріялізму) в європейській історії, тобто у час між 1860-м і 1914-м роками. Відповідно до засад позитивізму, головні ідеологи національного руху (П. Куліш, М. Костомаров, В. Антонович, М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський) уповали як на засіб поступу й визволення на ідеали демократизму, на науку, соціально-господарське піднесення, правову свідомість, культурну й політичну толерантність. Вони вірили, що через освіту широких мас народу, через моральне удосконалення суспільства, яке зрозуміє і засудить несправедливість та багатство, через переконання сильних і войовничих до того, щоб вони підтримали слабких і миролюбних (на міжнародному рівні це була апеляція до імперських держав стати добрішими до ними ж поневолених народів) запанують спокій і гармонія. Усі ці ідеали й засади суспільно-політичного розвитку відповідали тенденціям та уподобанням епохи: людство сподівалося через демократичні зміни й соціальну змобілізованість народів перейти до вищої стадії цивілізаційного розвитку. Так, таке було можливим. Але тільки для державних націй; ще великою мірою для націй, які встигли сформуватися у повновартісні організми, хоч і не здобули своєї держави (як чехи чи ірландці, наприклад). Однак не для підневільних і поруйнованих народів, таких, як українці [2, с. 7].

Відтак у ХХ столітті українці увійшли вельми слабкою нацією: без живих героїчних традицій, без загартованої й активної національної еліти, з великою дозою громадянської пасивності і з низьким рівнем культури та освіченості. До цього додавалося славетне українське малоросійство, яке сіяло національну безвідповідальність і темноту й робило націю роздвоєною та невпевненою у своїх історичних кроках. Сподівання на соціалізм як на ідеологію національного піднесення й мобілізації (М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський, В. Винниченко) виявилися примарними: принципи соціалізму ефективно діяли в середовищі розвинутих, індустріялізованих націй, де існували широкі соціальні пласти міського пролетаріату, був організований профспілковий рух, де рівень масової освіти забезпечував динаміку ідейного обміну у громадах. Усього цього не було в українському соціумі, до того ж космополітична, антитрадиціоналістська соціалістична пропаганда розхолоджувала й дезорієнтувала українців у їхніх національних домаганнях. Тому найпроникливіші із соціалістичних ідеологів, як І. Франко, вже до 1900 року розчарувалися у цій програмі й почали шукати інших ідейних шляхів для піднесення нації. Однак більшість політично свідомої еліти, особливо на Наддніпрянщині, залишилася в інтелектуальних і ціннісних тенетах соціалізму, «драгоманівщини», переконливо стверджував

Д. Донцов, оскільки й сам досить тривалий час перебував в соціал-демократичному таборі [2, с. 7, 8].

Від початку ХХ століття, поряд із лібералізмом, комунізмом (соціалізмом), націонал-соціалізмом (фашизмом) в Європі розвивався й четвертий ідеологічний табір – табір націоналізму. За висловом Олега Багана, яскраву пропагандивну й ідейну презентацію якого дає нам сьогодні спадщина Дмитра Донцова. За своєю природою націоналізм не є чистою політичною програмою. Він виражає радше суму віталістських устремлінь певної нації, спрямованих на реалізацію насущних завдань та ідеалів, які висуває актуальне національне буття. Тому, наприклад, від кінця ХVІІІ століття й до Першої світової війни націоналізм європейських народів виявлявся переважно в ліберальних формах, оскільки у цей час тривала всебічна боротьба народів із феодалними управлінськими системами, з монархізмом та консерватизмом. Націоналізм загалом виражав революційну інтенцію європейських суспільств [3, с. 6].

Брак власної національної ідеології та політичної думки зазвичай приводили до того, що частина української найсвідомішої провідної верстви (яких на початку ХХ століття називали «щирими українцями») долю України ставили у повну залежність від поступового розвитку т. зв. російської демократії. Такому підходу й, зокрема, москвофільству Д. Донцов протиставляв українську самостійницьку політику, тобто політичний ідеал суверенної української нації, її духовності й культури. Його передбачення, що москвофільство й малоросійство приведе нашу націю до катастрофи, здійснилося в 1917-1921 роках під час національно-визвольних змагань. «Не маючи виробленої програми, – писав Д. Донцов у праці «Підстави нашої політики», – назовні українство не могло вийти, як певна означена величина, навіть таким незначним чинником у європейській політиці, якими були маленькі Сербія та Бельгія». Відтак, ідеологічна орієнтація Д. Донцова була спрямована в напрямку Європи [4, с. 122, 123].

У перших двох розділах «Підстав нашої політики» – «Москва й Захід» і «Варварія московська» – Д. Донцов суттєво поглибив і розширив свій системний аналіз Росії як цивілізації. При цьому, він всебічно підійшов до явищ російського суспільно-політичного й культурно-духовного життя та виявляв у них смертельно загрозливі спрямованості щодо України. Тепер же він малював картину російської дійсності у глобальних масштабах, як картину вічної експансії ординської Євразії на простори світлого Окциденту. При цьому Д. Донцов, як завжди у своєму мисленні, принаймні від 1910 р., відштовхується від творчості Т. Шевченка й від його пророчих візій та інтуїтивно сильних проникнень в сутності національних процесів і культурних тенденцій. Він писав, осмислюючи феномен російської релігійної традиції: «Абсолютну чужість нам московського православ'я відчував уже своєю геніяльною інтуїцією Т. Шевченко, якому не лише як віруючому православному українцеві, але й як артистові, було відкрито пізнання Божественного також і через красу. Отже, не тільки в політичній і в організаційній, а й в іконописній, в церковнослужебній та архітектурній

характері московського православ'я бачив Шевченко цілу пропасть, яка відділяла те православ'є від українського [4, с. 18-58, 95].

Д. Донцов першим в українській політичній думці спробував увести боротьбу за незалежність України у глобальні світові тенденції геополітичного розвитку. Це він пояснював як «колективний ідеал» нації, який формується тисячоліттями, виростає з глибин національних світопереживань і дає візію перспективи: «Під цими термінами (колективний ідеал) розумію передавані з покоління в покоління погляди на світове завдання нації та її ролію поміж іншими народами; погляди, які є загальним добром нації, яким вона живе і з утратою яких вона гине. Сей ідеал, незважаючи на класові, станові та інші різниці чи змінливості конкретної форми цього ідеалу – се щось, що існує в дійсності, а не тільки в комбінаціях учених. Се «щось» має кожна нація, що грає якусь ролію в історії. Великі історичні народи живуть не тільки для себе, але й для всієї людськості. Тільки чином, що йде на користь усієї людськості, здобувають вони собі право на своє незалежне існування». І далі конкретизував: «Коли історія (і географія) зробили з нас аванпост Європи проти Росії, Росії якої такої, незалежно від кожночасового її режиму; коли сю ролію під загрозою національної смерті мусить Україна і далі грати; коли самі заложення московської культури руйнують відпорну силу нації; коли, нарешті, перемога в обстоюванні своєї національної незалежності невіддільна для нас від перемоги Європи над Росією і навпаки, то першою заповіддю нашої політики повинно бути: в політиці внутрішній – плекання всіх засад західної культури, які рятують Європу (і нас) від московської пошести; в політиці зовнішній – повна сепарація від Росії». Так у політології та історіософії Д. Донцова визрів другий національний імператив українства: розуміння українсько-російського протистояння як вирішального змагання у просторі Середньо-Східної Європи, від якого залежали й залежатимуть всі великі, розтягнуті в часі і просторі, геополітичні події в цілій Європі і Західній Евразії. Саме таке інтуїтивно-візійне відчуття долі й призначення України двигить у містерії «Великий льох» Т. Шевченка. Поет ще в 1845 році інтуїтивно відчув, роздумуючи над історією України, що погибель української державності й усунення з історичної арени українського народу як чинники спричинили якесь фатальне, понадчасове зло. Погибель України отримує в нього апокаліптичні відтінки тлумачення. Щось ненормальне, суперечне до Істини і до Добра прийшло у світ з пануванням Російської імперії над Східною Європою. Кожна українська душа, яка прийме те панування, буде проклятою навіки. Тому лише воскресіння України може повернути в сучасність Гармонію і Справедливість. І справді, коли ми перейдемо історичні етапи розвитку України в геополітичному аспекті, визріє чітке бачення її стратегії: як і в добу княжого Києва, щоб гармонізувати середньо-східноєвропейський простір, Україна мусить самотійно контролювати весь басейн середнього Дніпра, спиратися на причорноморську степову зону, на Карпати, і тоді її стосунки із західними сусідами будуть рівноправними і конструктивними, як за князів Ярослава Мудрого чи Володимира Мономаха були стосунки з

королівствами Польщі, Угорщини, з Візантійською імперією; натомість тріщини і ламання «причорноморського чотирикутника» через навалу монголів призвели до серії національних падінь і саморозхитувань аж до занепаду; подальший наступ Польщі на причорноморський простір став лише тривалим процесом порушення рівноваги геополітичних сил у Середньо-Східній Європі і закономірно привів до розгрому такого деформаційного утворення, як Річ Посполита. Розвиваючи цю геополітичну тезу, Д. Донцов розуміє, що «Ключі до опанування слов'янства (а через нього й Європи) може дістати лише той, хто володіє Україною». Тобто він розкриває таємницю геополітичних і цивілізаційних планів імперської Росії: Москва так послідовно, уперто, жорстоко і всебічно руйнувала, перетравлювала, обкрадала культурно Україну, бо завжди розуміла її геостратегічне значення для розвитку власної експансії [5, с. 8-10].

У праці «Підстави нашої політики» Дмитро Донцов висвітлює проблему політичної кризи початку ХХ століття, війни 1914 р. і революції 1917 р. в контексті причин, найбільше впроваджуваних в суспільну самосвідомість. Це – боротьба за економічне панування між світовими державами і державними блоками й назрівання соціальної революції. Донцов переконливо доводить, що ці причини є поверховими, і за ними стоїть конфлікт не тимчасового характеру, обумовлений збігом обставин, а світоглядний і цивілізаційний. Конфлікт двох типів ментальності, культури і суспільно-політичного устрою, маніфестований опозицією «Європа – Росія». В роботі задіяний значний масив історичного матеріалу різних періодів, регіонів і націй, з якого чітко окреслюються два альтернативних шляхи розвитку, подані в порівняльному контексті: європейської демократії, основаної на культі особистої ініціативи, честі та гідності, з одного боку, і з іншого – російської деспотії – охлократії, яка базується на авторитаризмі влади, безвольності й аморфності мас, а також російсько-православному месіанізмі «народу-богоносця» [4, с. 94-99, 104-108, 124-133].

На переконання О. Багана, книга «Підстави нашої політики» була стратегічно важливою ще й в тому плані, що розпочала собою формування правдивого правого, консервативного і націоналістичного руху в Україні і його ідеології. Це був яскравий маніфест з критикою прогресизму як форми мислення, критикою головних концептів соціалізму, анархізму, світоглядного матеріалізму і космополітизму, раціоналізму та ліберальницького релятивізму. Д. Донцов рішуче повернув українську національну ідеологію до героїчних заповітів предків, до форм релігійного мислення, світоглядного ідеалізму та ірраціоналізму. Він узагальнював: «Те явище, яке ми тепер називаємо большевизмом, прийшло до нас в малярській штуці футуризму, в літературі Барбюса і Ромен Ролана, в політичній акції Айзнера і Леніна, з тривогою передчуване ще Спенсером, Гюго і Бодлером. Знаменує воно революту тої бакунінської «простонародної наволочі», того власне «торжествуючого хама», який захоче одної днини перевернути догори ногами світ «во ім'я равенства, завісті і піщеваренія» (Достоевський). Представлений інтелігентським шумовинням, людьми з кримінальними

провинами проти «буржуазного ладу», як Собельсон-Радек, соціалістичними волоцюгами («інтернаціоналістами»), як Рапопорт, та парєю істеричних жінок, як Клара Цеткін і Балабанова, цей нігілізм загрожує поглинути також і нас. Герольдами його на Україні є Росія та її агенти». Візія ідеолога точно вловлювала новий ритм історії, нову настроєвість часу, який мав незабаром створити політичний рух цілком нової, відмінної якості, якого ще ніколи не було в Україні. Настрій цей визначався як вольовий націоналізм, а його ритміка означала зародження формації, яка вирізнялася особливою жертовністю, принциповістю, героїчністю і дисципліною дій, – ОУН. Основний свій удар Д. Донцов спрямував проти ідеології соціалізму в усіх її варіантах як плебейського, вузькодогматичного і деструктивного способу мислення у політиці, який приніс стільки шкоди українській справі ще від ери М. Драгоманова (друга половина XIX століття). Він викрив і дискредитував усі форми модерного советофільства, яке поширювалося в Галичині і на еміграції (позиція М. Грушевського, президента ЗУНР Є. Петрушевича та ін.) і цим великою мірою врятував молоде покоління від дезорієнтації. Він взявся осмислювати тенденції до тоталітаризму, які чітко намітилися в СРСР від 1920 року, і цим започаткував могутній антикомунізм в суспільно-політичному і культурному житті Галичини міжвоєнної доби, настільки сильний, що й до сьогодні, після усіх трагічних трансформацій галицького соціуму у XX столітті, комуністично-соціалістичні ідеали в його шкалі вартощів займають мінімальні 1-2 % [5, с. 14-16].

Свою книгу «Підстави нашої політики» Д. Донцов закінчує цілком несподіваною тезою про політичну націю як заповіт для українства. На цьому важливо наголосити сьогодні, коли український націоналізм, його ідеологія з усіх боків очорнюються як нібито «расистські», «фашистські», «ксенофобські» за своєю суттю. Протиставляючись ідеологіям застарілого народництва з його автономізмом і культурницьким етнографізмом, соціалізму з його «інтересами пролетаріату» і класовою свідомістю, монархізму з його ілюзіями про відродження української шляхти (В. Липинський) та фікціями східнослов'янських союзів, він писав: «Цей рух [націоналізм] дозволить нам також відновити перервану нитку нашої традиції, яка не є традицією кирило-методіївців, Драгоманова та інтернаціонально-москвофільського соціалізму, не традицією часів упадку нації, тільки традицією того часу, коли розгонова енергія народу досягла свого вершка – традицією лучности з активними силами Заходу, традицією 1709 року, підхопленою в наші часи тими, хто зі зброєю в руці хотів її здійснити. Традицією не племені (етнізм), не провінції (малоросійський автономізм), не суспільної верстви (монархізм), не кляси (соціалізм), не політичного підсусідка (весь табір лоялістів), що концедує свої права первородства за сочевицю чужій державній ідеї, але традицією політичної нації, якою мусимо стати, коли не хочемо наново пірнути в історичну Лету». Тут у понятті «політична нація» акцент поставлено на державництві як визначальному імперативі при формуванні новітньої стратегії українства. З

цим імперативом націоналістам судилося створити найгероїчніший і найбойовитіший етап української історії [5, с. 16].

У праці «Дух нашої давнини» Д. Донцов зауважив: «Катастрофа в яку звалилася Україна з большевицькою навалою, була початком загальноєвропейської катастрофи. Моральний розклад, який принесла большевицькою навала до нас роз'їдає й демократичну Європу й Америку [6, с. 324]. На думку Д. Донцова, дух матеріалізму ставши проблемою для всього європейського континенту, спричинив розтління моральних, етичних, культурних, політичних ідеалів, релігії, особистої та громадської етики. І саме він спричинив усіх цих ідеалів більшовицькою ідеологією [6, с. 325].

Пронизаний ліберальною ідеологією Захід був схильний підтримувати усіх але не Україну, яка у революційній війні виборювала власну незалежну державу. Так, Франція спрямовує до Польщі корпус генерала Геллера, і та використовує останній не для боротьби з більшовиками, як планувалося, а для подолання на Галичині ЗУНР і витіснення звідти УГА. Аналогічним чином Антанта всіляко підтримувала не УНР, а білогвардійські війська, хоча останні переймалися не стільки боротьбою з головним ворогом – більшовизмом, як винищенням армії УНР на всій Східній та Правобережній Україні. Згодом Захід, керуючись економічними інтересами, визнає більшовицьку владу, котра за це влаштовує голодомори в Україні, продаючи за кордон те збіжжя, яке збереглося від гниття в пристанційних скиртах і самих власне голодуючих.

Як зауважив О. Баган, Д. Донцов ще від часів з-перед Першої світової війни вважав, що головною проблемою для стабільності й свободи Європи є факт існування на її кордонах Російської імперії; допоки та імперія буде міцною, буде розвиватися в експансивному плані, допоки поневолені нею нації не визволяться, і насамперед Україна, доти на Європу напливатимуть хвилі російського ідейного розкладу та деспотизму, культурного бруду, морального цинізму. І саме в цьому сенсі Д. Донцов вважав Наддніпрянщину центральною геополітичною зоною Європи: від сили її націоналістичного збурення завжди залежатиме міцність чи неміцність Російської тиранічної імперії [3, с. 10]. При цьому, на переконання Д. Донцова, саме Україна першою розпочала боротьбу проти злої сили, що виходить із Москви. І це зло, трансформоване на початку ХХ століття в більшовизм, було спрямоване не лише проти України, але й за межами Радянського Союзу метою його агентів було знищення європейського громадянського устрою тощо [7, с. 31].

На початку 1920-х років, поруч з [інтегральним націоналізмом](#), що був пов'язаний із [ОУН](#) та її попередниками ([Легія Українських Націоналістів](#), [Союз Української Націоналістичної Молоді](#) тощо), поступово виокреслився споріднений з ним, але дещо відмінний варіант радикального, тоталітарного націоналізму, так званий «донцовський» («чинний») націоналізм. Між донцовським «чинним націоналізмом» й [«інтегральним націоналізмом»](#) існували досить серйозні розбіжності, передусім, у тому, що «інтегральний націоналізм» з усіма його крайнощами пропонував певну конструктивну політичну програму, мав риси систематизованого світогляду,

політичної доктрини, тоді як «чинний» націоналізм [Д. Донцова](#) відрізнявся елементами тотальної критики та [нігілізму](#).

Головним джерелом ідеології «чинного» націоналізму слід вважати саме критичний аналіз досвіду Української національної революції на основі особистого досвіду Д. Донцова. Незважаючи на прагнення окремих діячів применшити вплив на ідеологію націоналізму так званого «донцовства» або «чинного» націоналізму), цілком очевидно, що емоційні переконання, наснага, воля до життя Д. Донцова, прагнення творчої перебудови внутрішнього світу людини, активізації ролі мас в національному поступі, в українському націоналізмі знайшли сприятливий ґрунт.

«Донцовський» світогляд став своєрідною відправною точкою, від котрої відштовхувалися згодом ідеологи ОУН, хоча це ними заперечувалося. І на думку М. Мандрик, дійсно можна погодитися з С. Ленкавським, який вважав, що Д. Донцов виробив нову психологічну систему з філософським і релігійним забарвленням. Так, окремі положення «Націоналізму» були взяті за основу при формуванні ключових засад українського націоналізму. Зокрема, це стосується сформульованих Д. Донцовим провідних підстав національної ідеї: волюнтаризм (антиінтелектуалізм) у розумінні волі нації до життя, до влади, войовничість (антипацифізм), романтика, що в себе включає ілюзіонізм та релігійність, фанатизм як захоплення абстрактним, як заперечення існуючого порядку речей, «аморальність» – не в розумінні відкидання моралі взагалі як такої, швидше макіавеллівське тлумачення: етичним є все те, що приносить користь нації та сприяє її подальшому розвитку. Це перелік тих основних підвалин, на яких, на думку Д. Донцова, мав базуватися націоналістичний світогляд, щоб звільнитися від нашарувань і рухати націю вперед [8, с. 235, 236]. Така позиція Д. Донцова є як ніколи актуальною саме нині, на етапі вирішального протистояння з кремлівським режимом, котрий століттями узурпував Україну, винищуючи все краще в ній: духовність, історичну пам'ять, генофонд, моральні засади, традиції та найбільш свідомих і активних громадян. І саме тому пророчий заклик Донцова до боротьби за інтереси власної нації у всіх основних сферах життя може дати нам шанс дійсно зберегти себе як націю у війні з Росією.

Саме Дмитро Донцов завершив формування українського націоналізму на засадах консерватизму, які ще успішно розвивав поряд із ним В'ячеслав Липинський. Та Д. Донцов пішов далі: він інтегрував у свою ідеологію широку парадигму ідей європейської ірраціоналістичної, волюнтаристської філософії від Шопенгауера до Шпенглера, від Гартмана до Мора і завдяки шаленому енергетизмові свого стилю перетворив український націоналізм в одну із найяскравіших моделей ідеології такого типу в Європі. При цьому, міжвоєнна доба представила широку панораму боротьби ідеологічних таборів, яка супроводжувалася встановленнями жорстоких політичних режимів, масовими вбивствами, створенням систем суспільної несвободи і гніту над людиною (наприклад, концтабори в СРСР і нацистській Німеччині), завзятими протистояннями інтелектуалів у пресі і культурі. У своїх радикальних формах – фашизму і націонал-соціалізму – революційний

консерватизм витворив страшні режими тоталітарного типу в Італії і Німеччині, які хоча й поступалися російському тоталітаризмові в ССРСР жорстокістю і масовими вбивствами, проте здійснили свої великі злочини. Натомість комуністи в Росії створили найбільшу мілітаристську систему в світі, колосальну армію й унікальну за своєю розгалуженістю таємну мережу агентурних впливів на планеті, базовану на лівому світогляді і соціалістичних симпатіях. У такій формі ССРСР являв собою найбільшу загрозу для демократії в Європі і світі [3, с. 7]. При цьому, саме український націоналізм Дмитра Донцова, засадничо побудований на принципах духовності та національного традиціоналізму, став чи не найбільш значущою альтернативою усіляким тоталітарним, соціал-демократичним і ліберальним ідеологіям.

Д. Донцов, отримавши добру трибуну у вигляді ЛНВ, розпочав системну ідеологічну працю із формування нового світогляду в українській нації, з перевиховання її моральних засад в дусі експансіонізму і волюнтаризму, з плекання засад окциденталізму в українській культурі. До його честі, він ніколи не зупинявся на досягнутому, не тішився малими здобутками, а постійно шукав нові й нові шляхи і форми до збільшення кипіння в українській політиці, до поглиблення націоналістичного перевиховання народу. Тому організовував бойову газету «Заграда», яка стала етапом в історії розвитку націоналістичної ідеології (1923-1924 роки), засновував революційну партію УПН (р), яка стимулювала радикалізм в галицькому політичному мисленні; систематично їздив Західною Україною із яскравими ідеологічними виступами, ставши кумиром націо-налістичної молоді, виховавши революційно-бойове покоління оунівців-бандерівців; тому він невтомно гуртував нову культурну еліту довкола свого журналу – вісниківців – письменників, критиків, культурологів, філософів, публіцистів, які в різних напрямках розпочали ширення право-консервативних та націоналістичних ідей в українсько-му соціумі [5, с. 6, 7].

Космополітична, ліберальна ідеологія, що домінує вже тривалий час на Заході, не схильна сприймати національні держави. Так, ліберальними урядами західних країн тривалий час вперто не визнавалися державницькі прагнення України. Навіть тоталітарна, неоімперська сутність більшовицької Росії виявилася для них прийнятнішою в багатьох аспектах (особливо ж – економічного плану). Нині ми бачимо багато в чому подібне ставлення ліберального Заходу до агресії РФ в Україні: власні економічні інтереси для нього ближчі й важливіші, ані ж навіть міжнародні зобов'язання країн Заходу перед Україною.

В ідеології «чинного» націоналізму Д. Донцова значне місце посідає поняття «воля», яке в нього є першоосновою буття. «Націоналізм» повинен був відродити в нації «волю до життя» та «волю до влади». Волюнтаризм, який чітко прослідковується в ідеології мислителя, виник не випадково. Донцов був певен, що відродити націю можна лише з допомогою волюнтаризма, до того ж волюнтаризм відповідав духовній структурі самого Д. Донцова.

Д. Донцов ставив перед собою низку завдань, пов'язаних із вихованням національної еліти, формуванням поняття національних інтересів і національної ідеології. Дискутував і переконував. Він був свідомий етапності власних зусиль. Донцов робив те, що, на його думку, мало бути зроблене в міжвоєнну добу ХХ століття, щоб у майбутньому (може тепер?) нарешті вести мову про ідеологію державотворення [9, с. 5, 6, 8]. Цілком очевидно, що саме ідеологія «вольового» націоналізму Д. Донцова, серед іншого, може стати ідейним підґрунтям розвою української національної ідентичності та навіть – повноцінної української держави.

Олег Баган підсумував основні ідеї донцовської ідеології:

1. Кардинальне заперечення провансальства – народництва, позитивізму – пацифізму ХІХ століття, на що до нього не зважувався ніхто.
2. Орієнтація на ідейно-психологічні засади Західної Європи, «дух Окциденту».
3. Орієнтація на власні сили, дух безкомпромісності, войовничості.
4. Пробудження великої національної гідності, звертання до героїчної давнини, постійне опертя на традицію.
5. Ідея еліти провідників, «аристократів».
6. Внесення геополітичних розрахунків у боротьбу за самостійність, ставлення України в центр міжнародних змагань з російським імперіалізмом.
7. Ідея організації ордену.
8. Вироблення ідеалістично-світоглядних засад націоналізму: культ вищого ідеалу, енергії, всього духовного у протиставленні матеріальному, релігійності замість раціоналізму.
9. Ідея Великої України з примиренням класів і станів, вічної нації, джерела якої впливають з праісторії.
10. Революційна тактика боротьби, містика великого національного повстання, «нової Гайдамаччини» (звідси тактика ОУН «перманентної революції», плани всенационального повстання у 1930-ті роки) [10, с. 151].

Загалом слід наголосити, що вирішення завдань побудови цілком незалежної держави та самодостатньої нації, значною мірою, залежить від наявності національно-духовних поведирів, які здатні перетворити гноблений народ із аморфної маси в націю. В історії України, в числі інших небагатьох ідейних очільників нації, таку роль відіграв Донцов зі своєю ідеологією «вольового» націоналізму.

На сучасному етапі вирішальної боротьби за утвердження повноцінної української нації саме ідеології Д. Донцова належить стати визначальною у процесі формування національної ідентичності українців, зокрема – на засадах «вольового» націоналізму.

Література

1. Корчагин А. Россией управляет не Путин». Бизнесмен-эмигрант рассказал о «коллегии» из нескольких человек, стоящей во главе РФ: [Електронний ресурс] / А. Корчагин. – Режим доступа: <https://www.svoboda.org/a/29315094.html>.

2. Баган О. За нову Українську людину. Передмова / Редкол.: О. Баган (відп. ред.) [і ин.]; літ. ред. Я. Радевич-Винницький // Донцов Д. Вибрані твори: у 10 т. / Упоряд., післям., комент. О. Баган. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2011 – . – Т. 3: Ідеологічна есеїстика (1922-1932 рр.) / Упоряд., післям., комент. О. Баган. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2011. – С. 3-11.
3. Баган О. На перехресті боротьби ідеологій: українська й європейська політика в націософських оцінках Дмитра Донцова. Передмова / О. Баган // Донцов Д. Вибрані твори: у 10 т. / Редкол.: О. Баган (відп. ред.) [і ин.]; літ. ред. Я. Радевич-Винницький // Донцов Д. Вибрані твори: у 10 т. / Упоряд., післям., комент. О. Баган. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2011 – . – Т. 6: Політична аналітика (1933-1939 рр.) / Упоряд., післям., комент. О. Баган. Упоряд., післям., комент. О. Баган. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2014 – . – С. 5-13.
4. Донцов Д. Підстави нашої політики / Д. Донцов // Вибрані твори: у 10 т. / Редкол.: О. Баган (відп. ред.) [і ин.]; літ. ред. Я. Радевич-Винницький // Донцов Д. Вибрані твори: у 10 т. / Упоряд., післям., комент. О. Баган. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2011 – . – Т. 5: Політична аналітика (1921-1932 рр.) / Упоряд., післям., комент. О. Баган. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2013 – . – С. 17-144.
5. Баган О. Стратегія для України: через героїчну націософію до наступальної геополітики (1921-1932 рр.). Передмова / О. Баган // Вибрані твори: у 10 т. / Редкол.: О. Баган (відп. ред.) [і ин.]; літ. ред. Я. Радевич-Винницький // Донцов Д. Вибрані твори: у 10 т. / Упоряд., післям., комент. О. Баган. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2011 – . – Т. 5: Політична аналітика (1921-1932 рр.) / Упоряд., післям., комент. О. Баган. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2013 – . – С. 5-16.
6. Донцов Д. Дух нашої давнини / Д. Донцов. – Дрогобич: Видавництво «Відродження», 1991. – 341 с.
7. Донцов Д. Дух Росії // Д. Донцов ; пер. з нім. В. Вишинського, І. Зимомрі. – К.: Українська видавнича спілка ім. Ю. Липи, 2011. – 135 с.
8. Мандрик М. Український націоналізм: становлення у міжвоєнну добу / М. Мандрик / Передмова В. Вериги. – К.: Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – 392 с.
9. Квіт С. М. Дмитро Донцов: ідеологічний портрет / С. М. Квіт; [вид. друге, виправлене і доповнене]. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2013. – 194 с.
10. Баган О. Нове дослідження з одним парадоксом / О. Баган // Українські проблеми. – 1998. – Ч. 1. – С. 150-159.